

V
LADISLAVSKÉ
ZŘÍZENÍ
ZEMSKÉ

A NAVAZUJÍCÍ PRAMENY
(SVATOVÁCLAVSKÁ SMLOUVA
A ZŘÍZENÍ O RUČNICÍCH)

EDICE

K vydání připravili a úvodní studii opatřili

PETR KREUZ

IVAN MARTINOVSKÝ

Jazyková revize textu

JANA VOJTÍŠKOVÁ

SCRIPTORIUM
2007

Smlúva všech tří stavuo[v] svatováclavského sněmu ve dsky vložená
léta božího etc. sedmnáctého^{a)}

[fol. 1^r]

Rychmus ad lectorem

Ktož miluješ řád, pokoj, lásku, svornost,
dobrému si rád, obmýšleš spravedlnost,
sem rychle přistup, to dobré sobě kup,
v tom nebývaj skúp.¹⁾

[prázdné]

[fol. 1^v][fol. 2^r]

Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice, amen. Léta od narození Syna Božího tisícího pětistého sedmnáctého na sněmu obecném, kterýž jest držán na Hradě pražském při času svatého Václava, stav panský a rytieřský Království českého z^{b)} jedné a Pražané i všeckeren stav městský téhož Království českého z^{b)} strany druhé o ty o všecky ruoznice a nesnáze i o všeliká záští, kteréž sú obapolně mezi týmiž stavy, což se ku právom zemským stávání dotýče, od dávných časuo[v] až do chvíle této k nemalému zastínění napřed krále Jeho Milosti, tohoto království i všeho obecného dobrého stály a trvaly, z daru Boha všemohúcího přátelským jednáním^{c)} a s celou i dokonalou k sobě z^{b)} obojích stran duověrností sami mezi sebou jakožto jeden jazyk český tíž stavové všickni tři svrchu jmenovaného Království^{d)} českého smluvili sú se a srovnali, jakž tuto dskami zemskými zapsáno a stvrzeno stojí. A takto vuobec nalezli za právo:¹⁾

1. Item osoba městská osedlá neb obyvatel městský i jiný každý člověk panského aneb rytieřského^{da)} stavu, kterýž dům^{e)} v městě pod právem městským a pod šos má, s těmito věcmi ku právu a soudu městskému a pod šos slušejí, tak jakož se tuto podpisuje, a před právem městským vinění i súzení býti mají: Item z domu v městě, kterýž svobodný není.

^{a)} Se//dmnáczteého^{b)} s^{c)} Tisková chyba – gednijnim [!]^{d)} králow:^{da)} Rytiezskeho [!]^{e)} dům**Titulní strana**

¹⁾ Autorem těchto i závěrečných veršů je zřejmě tiskař prvního vydání Svatováclavské smlouvy Mikuláš Konáč z Hodištkova.

Preambule

¹⁾ Tento úvod ke smlouvě je vlastně její preambulí. Má jen proklamativní charakter. Tak byl zřejmě chápán i v Konáčově tisku z roku 1517, podle něhož vydal celou smlouvu Karel Jaromír ERBEN (ed.), *Výbor z literatury české*. Díl druhý, Praha 1868, sl. 1217–1244. Znění preambule smlouvy je v Konáčovi, a tedy i v Erbenovi doslovně shodné. *CIB IV*, 1. Josef a Hermenegild JIREČKOVÉ (edd.), *Zřízení zemská Království českého XVI. věku*, Praha 1882, s. 91–104, vydali Svatováclavskou smlouvu (dále SvS) jako přídatek k edici ZZ 1530, vycházející přitom z 2. vydání (druhé redakce) SvS, které vyšlo roku 1530 u Pavla Severýna spolu se ZZ 1530. Nečíslované vydání opatřili čísly článků a označili preambuli jako článek 1. Jejich číslování, jímž SvS opticky zvětšili o jeden článek, přejal v zásadě i Karel MALÝ, *Svatováclavská smlouva. Třídní kompromis mezi šlechtou a městy z roku 1517*, Acta Universitatis Carolinae 1955, Philosophica, vol. 1, No. 2, s. 195–222, který částečně přihlédl také ke Konáčovu tisku a k výše citované Erbenově edici. Naše číslování ve shodě s Konáčem logicky odděluje preambuli od vlastních článků SvS, které teprve obsahují ustanovení, jež jsou náplní smlouvy. Rovněž na základě Konáčova tisku a bez číslování článků zpřístupnil SvS nejnověji formou populárně-vědecké edice Jindřich FRANEK (ed.), *Svatováclavská smlouva*, in: TÝŽ, 24. 10. 1517. *Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006, s. 89–114. (Přehled číslování v dosavadních edicích a zpracování SvS viz ZDE, s. 389, *Svatováclavská smlouva – konkordance číslování článků*.)

Item což v tom domu má v městě jakéhožkoli statku movitého, ješto pod šos přísluší. Item o dluhy všecky, kromě listovních dluhuo[v], kteříž by listové s pokutami ležení a rukojměmi^{f)} byli,¹⁾ aneb pod pečeti neb pečeti na svědomie,^{g)} kteříž moc listu hlavního mají a v sobě zavírají.²⁾

[fol. 2*]

2. Item o smlúvy: Když by měštěnin s měštěninem^{h)} činiti měl, ti se hledati mohú právem svým, což by se zemských věcí nedotýkalo než toliko samých šosovních; neb jich panský a ry//tieřský stavové v to nepotahují. Než což by s panskými neb rytieřskými osobami aneb s lidmi jejich smlúvali, ješto by se zemských věcí a nešosovních dotýkalo, ta věc zůstaňⁱ⁾ při zemském právě jako i prvé. Pakli by se kto mimo práva zemská věc jiného dobrovolně podvolil, ten bude povinen podlé svého podvolenie tak se zachovati.¹⁾ Než jestliže by měštěnin s pánem neb rytieřským člověkem aneb s lidmi jejich jakú smlúvu udělal buď o obilí aneb o trávy na lukách na jeden rok aneb jakž by smlúva byla, zvlášť s sedlákem s vólí pána jeho, jestliže by ten měštěnin tomu dosti neučinil, má jej viniti na městském právě a sedláka před pánem. Než jestliže by pán jeho k tomu povolenie nedal, tomu bude moci odepříti.²⁾

3. Item což se osoby panské aneb rytieřské dotýče, kteráž by v městě pod šosem duom měla, že má a povinen bude ten^{j)} všecko z toho domu trpěti s tím městem, v kterémž takový duom sobě kúpil, krom jestliže by jeho chtěli na který úřad městský vsaditi, toho bude mieti každý vuoli z panského a rytieřského stavuo[v], kteříž by živností a obchodu[v] městských nevedli, to k sobě přijíti neb nechati. A také chtěl-li by jej kto z toho domu neb z čeho, ješto by to, což by koupil, k městu pod šos slušelo, viniti, má tu na tom právě z toho práv býti. Než kterýž by pán neb rytieřský člověk měl v svém domě hospodáře, tehdy ten hospodář na jeho místě to činiti a podniknutí má.¹⁾

4. Item o všecky grunty, kteříž se kněhami^{k)} městckými^{l)} pod šos a právo městcké zapisují, ješto od starodávna ku právu městckému spravedlivě přísluší pod šos,¹⁾ totižto o dědiny, louky, vinice, štěpnice, zahrady, o chmelnice, šafránice, řeky, potoky, hory, lesy,

^{f)} Rukóyměmi ^{g)} swiedomije – litera m v tisku výrazně poškozena (chybí druhý oblouček a téměř celý poslední dřík), takže vypadá jako litera n s tečkou (swiedon.ije) ^{h)} mėsstieninē ⁱ⁾ zú//staň ^{j)} tē ^{k)} kněhami

^{l)} Od tohoto místa v textu je v adjektivu městský používáno v příponě důsledně písmeno c (tj. miestczky nebo též městczky či miestcky)

- 1) Tyto dluhy příslušely purkrabskému soudu. Srov. VZZ, čl. 405, k ležení *tamtéž*, čl. 403, monograficky František ČÁDA, *Ležení podle českého práva zemského*, Praha 1921.
- 2) Takovéto listy v případě, že stranami ve sporu byly šlechtické osoby, příslušely zemskému nebo komornímu soudu. – Základem tohoto a většiny dalších článků SvS je usnesení sněmu svatodušního (26. května–15. června) 1515, dostupné dnes v konvolutu tisků, resp. opisů nebo výpisů sněmovních usnesení z let 1515–1564, zv. *Concilia Bohemici* (dále jen *Concilia*), Tom I., uchovávaném v Roudnické lobkovické knihovně v Nelahozevsi (dále jen RLK). Čl. 1 SvS viz RLK, *Concilia I.*, s. 47.
- 2) Pře o smlouvy mezi šlechticem a měšťanem, pokud jejich předmětem byly zemské věci, příslušely zemskému soudu, ledaže by se šlechtic dobrovolně zavázal podrobit se městskému právu. Roztřídění sporů podle článků smlouvy z hlediska jejich kompetenční příslušnosti mezi městskými a šlechtickými soudy provedl Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Povšechné právní dějiny české* (dále jen *Dějiny*), 2. vyd., Praha 1900, s. 394–395.
- 2) Spor o neplnění smlouvy mezi měšťanem a šlechtickým poddaným příslušel u měšťana městskému právu, u poddaného jeho vrchnosti, jež se však mohla zbavit kompetence, když prokázala, že k uzavření smlouvy nedala poddanému souhlas. Srov. RLK, *Concilia I.*, s. 47–48.
- 3) Tento důležitý článek SvS, jehož předlohou je RLK, *Concilia I.*, s. 49, stanovil zásadní povinnost šlechticů-majitelů nemovitostí ve městě nebo jejich správců (hospodářů) „trpět s městem“, tj. podílet se na jeho finančních a dalších závazcích, nejčastěji berních, a nést také právní odpovědnost za svůj majetek ve městě. Mohli naproti tomu podle své vůle přijmout buď sami, nebo jejich správce ve městě úřad. Za společenskou degradaci šlechtice se nadále pokládaly obchod či provozování živnosti ve městech.
- 4) 1) Kritériem byl, jak je zřejmé, zápis níže psaných nemovitostí v městských knihách. Srov. RLK, *Concilia I.*, s. 49.

ostrovy, rybníky, luhy, kteříž by pod šos příslušeli, tak jakož se nahoře píše, a ješto by se spravedlivě pokázati mohlo, že pod šos příslušejí.

5. Item o všecy svrchky, kteříž pod šos a právo městcké // příslušejí, krom což by páni a rytieřští lidé svých věcí a svrchkuo[v] v městě a v domích měli.¹⁾

[fol. 3']

6. Item o příhody městcké buďto při osobě aneb při statcích městckých. Jakožto z krádeže aneb z lúpeže, ktož by koho viniti chtěl po vyznání kterého zločince aneb bez vyznání, maje naň nějaký duovod, z toho^{m)} má každý viněn býti na právě svém. Jest-li pak, že by kto z stavu panského aneb rytířského jakú škodu na osobě neb na statku komu učinil anebo pohruožky činil a naň duovod dostatečný byl, ačⁿ⁾ by v zemi statku neměl a osedlý nebyl, aby ten, komuž by se škoda stala na osobě neb na statku aneb komuž by na svém miestě poručil, mohl toho žádati tu, kdež by jej přistihl, aby byl ctí a vierú zavázán, aby stál a dostál před soudem zemským, kterýž by najprv od toho času na Hradě pražském držán byl; kromě zjevných a vyhlášených zhůbcí zemských a osob podezřelých, k těm aby se zachovalo podlé zřízení zemského prvního, neb jim na slib nemá věřeno býti. Než ktož by koli v zlodějství aneb v skutku zlém byl polapen, ten bez soudu buď trestán od toho, ktož by jej polapil, tak jakž o tom prvě zřízení zemské ukazuje. Než což se vyznání od zločincuo[v] na kohožkolivěk dotýče, ta věc na této mierě státi má: Jestliže by který zločinec na koho z panského neb rytieřského stavu osobu vyznal, a on o tom věda a chtě po své poctivosti státi, žádal, aby na Hrad pražský byl ten zloděj vydán, tehdy aby se to na královský groš podlé zřízení zemského stalo a ten zločinec aby na Hrad pražský tím zpuosobem dodán byl. A kteréž by město na Hrad pražský takového zloděje vydalo, bude-li chtieti, můž^{o)} vyslati to město dvě osobě přísežné, kteréž by se jim líbily, z stavu městckého, aby při takovém trápení byly, i také při tom, když by konec bráti měl, aby oni k němu mluvíti mohli [!], což by jim potřeba kázala.¹⁾ A též buď z stavu panského neb z rytieřského osoba, kteráž by na Hrad pražský kterého zločince vydala, bude tu moci sám býti anebo dva dobrá člověky, aby při tom byli, vyslati. A také jestliže // by se přihodilo, a který zločinec v městě trápen býti měl, a která osoba buď z panského neb z rytieřského stavu, když by jich neb lidí jejich potřeba toho ukazovala, žádala, při tom také býti má aneb na místě svém dva dobrá člověky vyslala.²⁾ Tehdy ten jistý z stavu panského neb rytieřského^{p)} aneb kohož by tak poslal na svém místě, mají k tomu puštění býti. Také ktož by koho zamordoval, každý z hlavy buď viněn^{q)} na svém právě, tak jakž nález císaře Karla dskami zemskými zapsaný ukazuje.³⁾

[fol. 3']

7. Item o lání: Měšténín městénína o to na svém právě viniti [má].¹⁾

8. Item zhaněl-li by pak pána neb rytieřského člověka aneb že by ho na poctivosti jeho dotekl měšténín neb obyvatel městcký, aby to pán ten neb rytieřský člověk skrze osobu

^{m)} to^o ⁿ⁾ a ž by [!] – tisková chyba (písmeno c ve slově acž není vytištěno, mezera) ^{o)} můž ^{p)} Tisková chyba – Rykijeržskeeho [!] ^{q)} wiñě

5. ¹⁾ Souvisí s čl. 3. Srov. opět RLK, *Concilia I.*, s. 49.

6. ¹⁾ Ještě podle usnesení svatodušního sněmu z roku 1515 (RLK, *Concilia I.*, s. 49–50) měl být takovýto zločinec vydán k „vyšší popravě“ na Pražský hrad bezpodmínečně. SvS nyní umožnila aktivní účast městských konšelů při výslechu vyžádaného delikventa, což dodávalo řízení před šlechtickým soudem alespoň formální zdání objektivit. O ní města předtím nejednou měla důvodně pochybnosti, jak výstižně ukazuje případ loupežného rytíře Duška, uvedený v SLČP, s. 274 ad. Srov. ZDE, *Zápas o uznání nového zřízení*, s. 63, a Václav Vladivoj TOMEK, *DMP X.*, s. 299–300. Význam změny proti roku 1515 zdůraznil Karel MALÝ, *Svatováclavská smlouva* (jako u Preambule), s. 206–207.

²⁾ Recipročně se mohl každý šlechtic, kterého se to týkalo a měl zájem, účastnit výslechu delikventa na městském soudu.

³⁾ Josef EMLER (ed.), *RTTI.*, s. 433. Srov. VZZ, čl. 455.

7. ¹⁾ Viz RLK, *Concilia I.*, s. 50.